

dieťa s jeho prejavmi a vytvoríť mu priestor na sebvýjadrenie (Majzlanová, In Trubíniová a kol., 2007).

Príklad z praxe

„Oliver bol živý chlapec, ktorý bol v kolektíve rovesníkov veľmi obľúbený. Rád sa hral, avšak v hre musel byť dominantný. Ak deti nemali záujem hrať sa podľa jeho scenára, bol agresívny, deťom nepekne nadával, o hru nemal záujem. Napriek jeho dobrým organizačným schopnostiam pri napláňovaní a realizácii hier, postupne sa mu deti začali vyhýbať a neprejavili záujem o hru s ním. Pri rozhovore s rodičmi sa zistilo, že pri jeho výchove rodičia preferujú kult dieťaťa a snažia sa robiť to, čo Oliver chce. Preto je zvyknutý všetkých organizovať.“

Kazuistika – v tejto metóde ide o podrobné hodnotenie jedného prípadu. Umožňuje hlbšie posúdenie a poznávanie dieťaťa v priebehu vývoja so zachytením čo najviac premenných, ktoré môžu vývoj ovplyvniť. Kazuistiku charakterizujeme „ako riešenie jednotlivých prípadov podľa podrobných, čo najkompletnejších záznamov o nich“ (Průcha a kol., 2003, In Valachová, 2009, s. 25). Je zameraná na skúmanie a hodnotenie všetkých písomných dokumentov spojených s dieťaťom. Túto metódu môžu používať len učitelia, ktorí majú osvojený základný terminologický aparát týkajúci sa rozboru a hodnotenia výsledkov činností.

Sociometrické metódy – používajú sa k zisťovaniu vzťahov a ich vývoja v rámci vybranej skupiny. Ako nástroje sa spravidla používajú štandardizované testy. Výrazne sú orientované na kvantifikáciu údajov a ich štatistickým vyhodnoteniam (Friedmann, 2001).

Z uvedeného vyplýva, že všetky diagnostické prístupy majú svoje miesto v pedagogickej diagnostike. Záleží od učiteľa, aký cieľ si vytýči pre diagnostikovanie a hlavne, čo všetko využije, aby to dieťa napredovalo vo vývoji a malo pocit úspešnosti a spokojnosti. Netreba však pritom zabúdať, že každé dieťa je jedinečné a výnimočné svojimi potrebami, schopnosťami a zručnosťami.

3.2.3 Diagnostika 5 až 6-ročného dieťaťa

V pedagogike existujú určité oblasti, v rámci ktorých diagnostika má zvláštne postavenie a plní veľmi dôležitú funkciu, pretože úroveň diagnostikovania značne determinuje kvalitu edukačného procesu. Ide predovšetkým o výchovu

a vzdelávanie detí so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami a o zistenie určitých spôsobilostí, napr. školskej pripravenosti.

Predškolský vek je vývinové obdobie dieťaťa od 3 do 6 rokov, resp. 7. roku veku po vstup do školy. V predškolskom veku dochádza k výrazným zmenám v telesnej, pohybovej oblasti, v poznávacích procesoch, ako aj v citovej a sociálnej oblasti. Z hľadiska dieťaťa sa za normálnych okolností v priebehu troch rokov stáva dieťa pripravené na vstup do školy. Z toho vyplýva, že predškolský vek má vo vývine dieťaťa mimoriadny význam. Pre učiteľky materských škôl je nevyhnutné, aby boli vyzbrojené teoretickými spôsobilosťami z oblasti poznávania individuálnych osobitostí jednotlivých detí. Je to najmä spôsobilosť včas a presne rozpoznať také príznaky výchovného charakteru, ktoré môžu negatívne alebo pozitívne ovplyvňovať pôsobenie a vedieť svoje zistenia správne interpretovať a na ich základe urobiť také výchovné opatrenia, či voliť také metódy práce, ktoré zmiernia alebo vylúčia negatívne dôsledky. Diagnostika v predškolskom veku má svoje špecifiká, ktoré treba akceptovať. V prvom rade je dôležité vytvoriť vhodné podmienky, aby sa dieťa necítilo vytrhnuté zo svojho prirodzeného prostredia. Vytvoriť vhodné diagnostické situácie, ktoré sú blízke hrám, pretože hra je najprirodzenejšia činnosť dieťaťa. Je preto dôležité aplikovať diagnostické metódy tak, aby dieťa nebolo vystavené stresu či iným rušivým vplyvom. Pri zisťovaní úrovne vedomostí dieťaťa môžeme konfrontovať diagnostikou získané poznatky s tým, čo predpokladá štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materskej škole, resp. štátny vzdelávací program Primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy. V širších súvislostiach ide o celkové vedomosti a orientáciu dieťaťa vo svete, v čase a v priestore. Pri pedagogickej diagnostike detí v predškolskom veku sú pre učiteľky nápomocné evaluačné otázky v štátnom vzdelávacom programe pre predprimárne vzdelávanie v materskej škole. Evaluačné otázky prispievajú k riadenému a funkčnému procesu vyhodnocovania detského učenia a pokroku. Predstavujú nový prvok v národnom kurikule. Ich prínos spočíva (Kaščák a Pupala, 2016):

- v priebežnom sledovaní dieťaťa,
- v zohľadňovaní individuálnych charakteristík a špecifik dieťaťa,
- vo vnímaní procesov učenia sa a prebiehajúcich činností,
- v celostnom vnímaní dieťaťa,
- v zohľadnení všetkých rovín činnosti dieťaťa – od kognitívnej cez afektívnu až po sociálnu.

Názory učiteliek MŠ

„Evaluačné otázky sú výborným odrazovým mostíkom pre prípravu mojej pedagogickej činnosti s deťmi. Prostredníctvom nich lepšie chápem, čo je cieľom mojej práce učiteľky v MŠ.“

„Nechápem, načo sú uvedené evaluačné otázky v štátnom a školskom vzdelávacom programe. Postačujú ciele, ku ktorým sa snažím pri edukačnej činnosti dospieť.“

Odborné hodnotenie zo strany učiteliek môže byť východiskom pre rodičov v rozhodnutí, či zapísať dieťa do základnej školy. Pri zaškolení dieťaťa musíme mať na zreteli, že *„pedagogické diagnostikovanie považujeme len za orientačné hodnotenie a posúdenie aktuálneho stavu“* (Szijjártóová, 2006, s. 67). U detí predškolského veku (najmä pred nástupom do školy) sa diagnostika zameriava najmä na gramotnosť, na úroveň vedomostí a vychovanosti, na úroveň reči, motoriky, lateralitu, sociabilitu, funkcie zmyslových orgánov a úroveň sebaobsluhy. U dieťaťa v tomto veku dochádza k upevňovaniu pohlavných rolí, je to obdobie budovania sociálnej kontroly. Dieťa si na základe príkazov a zákazov osvojuje normy spoločnosti na báze odmeny a trestu. *„Cieľom diagnostiky je predovšetkým zistiť východiskové poznatky, vedomosti a spôsobilosti dieťaťa, z ktorých sa bude ďalej vychádzať, od ktorých sa bude odvíjať vyučovanie tak, aby na nich kontinuálne nadväzovalo. Diagnostika je teda východiskom toľko proklamovanej, ale už len zriedka realizovanej individualizácie vyučovania. Je určená pre učiteľov prvých ročníkov a poskytuje možnosť sledovať pokroky detí v osvojovaní si písanej reči v počiatočnom vyučovaní“* (Zápotočná, 2003, s. 2). Je teda zameraná na sledovanie základných schopností a zručností dieťaťa, ktoré musí a bude využívať v škole, aby bolo úspešné, a to v ďalej uvedených oblastiach.

Motorický vývin

Deti predškolského veku si v tejto oblasti osvojujú množstvo pohybových zručností. Ide vlastne o reprodukčné motorické učenie založené na napodobňovaní vzorov. Prevláda globálna metóda motorického učenia. Najviac sa osvojujú motorické zručnosti lokomočného charakteru, ktoré tvoria základný pohybový fond človeka (Junger, 2014).

Najintenzívnejšie sa utvárajú základné pohybové schopnosti, zdokonaľuje sa správne držanie tela, zlepšuje sa pohybová koordinácia a ohybnosť, skvalitňuje sa elegancia pohybov, osvojujú sa pohybové zručnosti (Danková, 2011).

V oblasti *hrubej motoriky* sa u detí zdokonaľuje súhra a koordinácia pohybov, zladujú sa pohyby s kontrolou zraku a myslením, rozvíja sa vizuomotorická koordinácia. Dieťa si osvojuje základné pohybové schopnosti (preskok cez prekážku, výskok na ňu, udržanie rovnováhy, skákanie na jednej nohe, chytanie a hádzanie lopty, rytmizácia pohybu – spájanie pohybu s riekankou alebo piesňou). Pri rozvíjaní *jemnej motoriky* sa u detí zdokonaľujú základy sebaobsluhy (dieťa sa dokáže samostatne obliecť, vyzliecť, vie si zaviazať šnúrky, samé stoluje, je samostatné pri toalete). Cieľom rozvíjania jemného prstového svalstva ruky a pohybovej schopnosti ruky je, aby dieťa zvládlo písanie v škole. K motorickým činnostiam v predprimárnom vzdelávaní zaradíme rozvíjanie základov grafomotoriky, ktorá sa podieľa na písaní. Písanie, a teda aj grafomotorika, je súčasťou gramotnosti, ktorú môžeme charakterizovať ako individuálnu schopnosť človeka čítať a písať (Uváčková, Valachová, Droppová, 2009). Grafomotorické zručnosti sú jedným z kritérií pri posudzovaní školskej zrelosti dieťaťa (správne sedenie, koordinácia očí a rúk, správne zvládnutý úchop písacích nástrojov, príboru, navliekanie korálikov, tvorba mozaiky a iné). Činnosti, pri ktorých sa u detí rozvíja hrubá a jemná motorika a grafomotorika, sú úzko vzájomne spojené a nemožno ich od seba oddeliť.

Príklad z praxe

„Nikola bola nízka a drobná. Vo veku 6 rokov a 7 mesiacov nemala vôbec začatú výmenu mliečnych zubov za trvalé. Rodičom bol odporučený odklad školskej dochádzky. Napriek tomu do školy nastúpila. Pri nástupe do ZŠ prejavovala výrazný motorický nepokoj. Jej pohyby boli veľmi nekoordinované, pohybovala sa ako handrová bábika. V školskej lavici mala veľký problém usedieť, stále sa krútila a ťažko sa sústreďovala na prácu. Jej grafomotorické kompetencie boli na nízkej úrovni. Pri písaní ju bolela ruka, tlačila na podložku, nedokázala skordinovať ruku so zrakom. Keďže mala problém sa sústreďiť, nespolupracovala s učiteľkou, po polroku sa vrátila do MŠ.“

Zraková percepcia

V tejto oblasti u detí v predškolskom veku dochádza k spresňovaniu zrkového vnímania a k väčšej diferenciacii tvarov. Zaradíme sem schopnosť orientovať sa v priestore, schopnosť pravo-ľavej orientácie, schopnosť ľavo-právneho pohybu očí, schopnosť zrkového rozlišovania farby, veľkosti, tvaru, figúry a pozadia, podobných a stranovo obrátených tvarov. Dieťa už pozná rozdiel medzi obrázkami rôznych tvarov. Pre dieťa je najťažšie rozlišovať tvary zrkadlovo

otočené podľa osi horizontálne (ak nie je rozvinutá táto schopnosť, vedie to často k tomu, že dieťa má problémy pri čítaní – ako u dyslektikov). Zároveň sa zlepšuje úroveň zrakovej pamäti a zvyšuje sa úroveň zrakovej analýzy a syntézy (rozoznávanie predmetov a obrázkov ako celku, ich rozloženie a následné zloženie).

Príklad z praxe

„Lukáš od troch rokov nosil okuliare. Bol krátkozraký. Napriek tomu, že rodičia úzko spolupracovali s lekárom a pomáhali synovi pri upresňovaní zrakového vnímania, chlapec mal pre silné dioptrie problém v zrakovej percepcii. Veľmi ťažko rozoznával veľkosť, tvary a ťažko sa orientoval v priestore. Na odporúčanie učiteľky začali rodičia spolupracovať so špeciálnym pedagógom. Následne sa jeho zrakové vnímanie zlepšilo. Chlapec rozlišoval zrkadlovo otočené tvary, ako aj veľkosť objektu. Do ZŠ nastúpil vo veku 6 rokov a 10 mesiacov. Spočiatku mal problém pri čítaní, ale pri ďalšej spolupráci so špeciálnym pedagógom sa jeho problém vytratil.“

Sluchová percepcia

U väčšiny detí sa sluchové vnímanie začína rozoznávaním a lokalizáciou zvuku. Pri sluchovom vnímaní u detí rôznymi sluchovými cvičeniami rozvíjame sluch, rytmus, sluchovú analýzu. Medzi štvrtým a piatym rokom začína dieťa rozlišovať jednotlivé slová vo vete a okolo piateho roku začínajú deti rozoznávať jednotlivé hlásky v slove, pričom najskôr prvú hlásku, potom poslednú. Ďalej dieťa rozozná najskôr koncovú spoluhlásku, následne samohlásku a až úplne naposledy rozozná hlásku v strede slova.

Príklad z praxe

„Katarínu vychovávala matka a staršia sestra. Keďže matka často pracovala, výchova mladšej sestry bola doménou jej 14-ročnej sestry. Táto si nevšimla, že Katka má problém so sluchovým vnímaním. Až vo veku 5 rokov bol Katke nainštalovaný naslúchavací prístroj, prostredníctvom ktorého sa jej zlepšilo sluchové vnímanie. Keďže dieťa malo problém pri fonematickej identifikácii hlások v slovách, bol jej odporúčaný odklad školskej dochádzky. Katka zotrvala v MŠ o rok dlhšie. V ZŠ bola výbornou žiačkou.“

Matematické predstavy

Matematika je neodmysliteľnou súčasťou každodenného života. Preto je veľmi dôležité už u detí v predškolskom veku rozvíjať matematickú spôsobilosť. Tak ako na rozvíjanie telesného zdravia sú užitočné rôzne pohybové aktivity, tak na rozvíjanie intelektovej stránky sú účinné matematické aktivity rozvíjajúce tvorivé a kritické myslenie, zásady riešenia problémových situácií, pričom podporujú komplexný osobnostný rozvoj dieťaťa. Predprimárne vzdelávanie je významným obdobím aktívneho učenia s cieľom nadobúdania matematického myslenia, chápania základných matematických operácií, pojmov či logiky. Dieťa v predškolskom veku by malo vedieť spočítať prvky množiny bez vynechania, počítat' do 10 až 20, poznať číselný rad – bez vynechania alebo opakovania čísel, poznať množstvo a význam pojmov najväčší, najmenší, stredný, radové číslovky. Matematická gramotnosť detí predškolského veku sa chápe ako „*schopnosť dieťaťa uplatniť matematické predstavy a myslenie v komunikácii a aktívne ich využívať pri zvládaní životných situácií*“ (Guziová a kol., 2011, s. 77).

Názor učiteľky ZŠ

„Veľa rodičov a učiteliek MŠ sa sústreďuje na prípravu v oblasti gramotnosti, grafomotoriky a na oblasť matematických kompetencií sa akosi zabúda. V tejto oblasti chodia deti do ZŠ často veľmi málo pripravené. Potom je pre nás veľkou výzvou rozvinúť matematické kompetencie žiakov. Deti pri nástupe do školy vedia počítat', ale neorientujú sa v číslach, nevedia, čo je viac, čo je menej.“

Reč a vyjadrovacie schopnosti

Deti v predškolskom veku sa učia komunikovať, používať reč bez toho, aby si uvedomovali pravidlá jazyka. Neučia sa poznávať, opisovať konkrétne jazykové javy, učia sa intuitívne ich vycítiť. Z tohto hľadiska sa v materskej škole učí skôr rečová ako jazyková výchova. Reč sa považuje za zdroj socializácie a hlavný faktor logického myslenia. Je prostriedkom myšlienkovj abstrakcie, zovšeobecnenia, uchovávanía a vzájomnej výmeny myšlienok medzi ľuďmi (Jackulíková, 2011). V procese vývinu detskej reči však používanie slov nie je vždy kompatibilné s používaním slov dospelými. Deti používajú najprv slová s veľmi širokým obsahom (napr. „tata“ je každý muž, s ktorým sa dieťa stretne; všetko okruhle je lopta). Tento jav je spôsobený tým, že deti majú malú slovnú zásobu a významy slov sú príliš široké. Lexikálna zásoba detí sa postupne s vekom a dozrievaním rozširuje a významy slov sa upresňujú. Dieťa v predškolskom veku, pri nástupe